

TO MARIADIGTE



Af Sigurður Pétursson

Two Poems for the Virgin Mary: Being a part of the Danish Realm for centuries, Iceland was at times confronted with international challenges through Copenhagen and the Government of Denmark. This was the case with the Lutheran Reformation which King Christian III of Denmark imposed on his subjects partly against their will. In Iceland, opinions differed and the Reformation was not fully effected until 1550, when the last Catholic bishop, Jón Arason, was beheaded with two of his sons. That did not mean that some Catholic traditions did not live on, sometimes secretly. Thus, a much beloved poem of the 14th century, Lilja, composed in the Old Norse language and dedicated to the Holy Virgin, was so deeply rooted in the religious life of the Icelanders that when a collection of Icelandic poetry was published by leading Icelandic Lutherans in 1612 this poem was included after some expurgations, which shows that there was at least a limited acceptance in Iceland of the role of Mary in the Lutheran Church. The idiosyncratic position of the Icelandic Church in the 17th century was rooted in the fact that many of its leaders were descendants of Jón Arason, whom they revered as a respected and important ancestor although they officially had to condemn his religious beliefs. Jón Arason was a devotee of the Holy Virgin but nobody knows the degree to which this may have influenced the worship of Mary among his descendants. Two learned great-great-grandsons nevertheless ventured to write important poetical works in Latin on the Holy Virgin despite the possible consequences they might have had to suffer at the hands of church authorities in Copenhagen. About the same time, shortly after the middle of the 17th century, a young scholar called Páll Hallsson translated the original Old Norse text of Lilja into Latin, while Brynjólfur Sveinsson, a most learned bishop, composed an original and personal poem dedicated to the Holy Virgin, also in Latin. For decades these works were shrouded in silence until publicly discussed in the late 18th century, thus leaving to posterity a valuable testimony to the intricate question of the limits of free speech in religious matters and to the importance of the use of Latin as a medium in the learned world and as a preserver of literary values originally expressed in a vernacular language.

Indledning

I århundreder hørte Island til det danske rige og følgelig blev 1500tallets vigtigste dokument, Kirkeordinansen, også forelagt den islandske nationalforsamling, altinget. Dette skete i sommeren 1538. Denne nyordning mødte stor modstand i landet, og for at gøre en lang historie kort blev den lutherske reformation ikke for alvor gennemført i Island før end den sidste katolske biskop i Island, Jón Arason (ca. 1485–1550) på Hólar i Nord-Island, blev henrettet i november 1550.¹

Selvom den lutherske reformation omsider synes at have vundet indpas både politisk og kulturelt i løbet af de efterfølgende årtier, affødte den også en vis nostalgi i Island efter den glørværdige middelalder og følelsesmæssig vildrede med hensyn til Jón Arasons skæbne som i en vis forstand stadigvæk optager moderne Islændinges tanker om 1500tallets historie. Grundene til denne biskops specielle rolle i Islændinges bevidsthed er utvivlsomt mange, men én er ret speciel. Ifølge statistikken er der stor sandsynlighed for at alle Islændinge nedstammer fra Jón Arason og følgelig føler mange et vist ansvar for hans minde den dag i dag.

Mariadigtene *Lilium* og *Ad beatam virginem*

Middelalderens store og varierede litteratur i Island skabte til tider et vist dilemma i overbeviste lutheraners sind. Visse personer havde svært ved at acceptere denne litteratur i sin helhed. På den ene side var der de mange levn fra den hedenske verden og på den anden side den katolske tradition der kunne vise sig på mange måder, blandt andet i den dybt rodfæstede tilbedelse af Jomfru Maria. Et godt eksempel på den situation den lutherske reformation skabte i den litterære verden i Island, finder vi i den historie der knytter sig til det i Island kendte og elskede middelalderdigt *Lilja*.

Lilja er det islandske og oldnordiske navn på blomsten lilje, et velkendt symbol på renhed og kyskhed ofte forbundet med Jomfru Maria. Digtet, som blev affattet i det 14. århundrede, er et stort religiøst værk på hundrede strofer, der hver for sig består af otte vers, skrevet under et versemål der på oldnordisk kaldtes *hrynhenda*. Digtet opnåede allerede i middelalderen stor udbredelse og berømmelse blandt den islandske befolkning ikke alene på grund af dets metriske kvalitet, men også på grund af den ophøjede og intense tilbedelse af Kristus og Jomfru Maria som kendetegner dette poetiske værk. Så højt skattet var digtet at det på et tidligt stadium blev beskrevet som et digt alle digtere ønskede at have skrevet.² Derfor er det meget forståeligt at et digt som var

¹ Jón Arason blev halshugget på Skálholt i Syd-Island 7. november 1550 sammen med to sønner Ari og Björn.

² “Öll skáld villdu *Lilju* kuedit hafa”, Finnur Jónsson 1772–1778, II 398.



Fig. 1 Liljen er et velkendt symbol på kyskhed. Kobbersticket, som er udfærdiget i 1600-tallet, synes at gengive en detalje af kunstneren Ventura Salimbenis (1568–1613) værk af Marias bebudelse (<https://art.fams.org/ventura-salimbeni/annunciation-19861329>).

Illustrationen henviser til en scene i Lukasevangeliets første kapitel. Øverst på sticket ses duen, symbolet på Helligånden, til venstre knæler engelen Gabriel som holder en lilje, kyskhedssymbolet, i sin hånd medens han overbringer Guds budskab til den ydmyge Maria. Teksten under illustrationen er hentet fra Lukasevangeliet 1, 28 og lyder så: “Og engelen kom ind til hende og sagde: Hil være dig, du benådede! Herren er med dig, du velsignede blandt kvinder.” Nederst findes der oplysninger om de kunstnere der var ansvarlige for kobbersticket. *Ventura Salamin. invent(or)* fortæller os at Ventura har udfærdiget sticket forlæg. Salamin. er svært forståeligt. Ordet skyldes muligvis en misforståelse eller fejlagtig afskrivning af Salimbeni. *W. Kilian sculpsit* henviser til kobberstikkeren Wolfgang Kilian (1581–1662), mens *J. Sadeler excut(it)* oplyser at det var J. Sadeler der udførte selve trykningen, enten Justus Sadeler (1583–1620) eller Jan Sadeler II (1588–ca. 1665). Foto: Hjalti Snær Ægisson.

troende islændinge så kært og dyrebart, overlevede den lutherske reformations ihærdige forsøg på at rense den sande tro af alle papismer. Selvom de første lutherske biskopper i Island brændte af iver efter at konsolidere lutherske dogmer, udviste de dog en vis respekt for nationale traditioner, som vi blandt andet kan se eksempler på i den såkaldte *Visnabók*, visebog, en samling islandske digte som udkom på Hólar i 1612.

Lilja kunne imidlertid ikke blive optaget i visebogen før end den var blevet “renset” for de mest påfaldende katolske træk. Denne “forbedrede” udgave af *Lilja* var måske ikke særlig vellykket, men selve tilstedeværelsen af digtet i visebogen var en anerkendelse af at lederne af den lutherske kirke i Island fandt dette middelalderkvad værdigt til at indgå i en samling af de bedste islandske poetiske værker man kunne acceptere fra kirkens side. *Lilja* bevarede således til trods for sin katolske herkomst og ændrede form en vis position selv under den ortodokse retning der kom til at præge den lutherske kirke i de næste årtier.

I samme periode var der en voksende interesse i det øvrige Norden for de mange historiske beretninger der fandtes i den islandske middelalderlitteratur, og som i en vis grad kunne kaste lys over Nordens fælles historie og eventuelt også bestyrke stormagternes, Sveriges og Danmarks, krav om politisk førerskab. Det gamle fælles nordiske sprog var allerede i anden halvdel af 1500tallet blevet mere eller mindre uforståeligt for de fleste indbyggere i Norden undtagen islændinge. Uden deres medvirken var størstedelen af den store kulturskat der fandtes i de islandske håndskrifter, faktisk utilgængelig. Disse forhold affødte både en efterspørgsel og produktion af oversættelser fra oldnordisk/islandsk til de lærdes internationale sprog latin, der igen førte til en øget aktivitet i det lærde milieu i Island. Fra den praktisk betonedede interesse for indsamling af historisk materiale spredte ønsket om oversættelser sig til andre litterære genrer. Og det er netop i dette litterære klima, som i høj grad var forbundet med hvad der skete i Danmark, at selve idéen om at oversætte *Lilja* til latin fødtes.

I takt med de islandske latinskolors forhøjede niveau i første halvdel af 1600tallet synes interessen for at udtrykke sig igennem latindigtning at være vokset betydeligt. Mængden af bevarede poetiske værker er i hvert fald ikke til at sammenligne med de sparsomme vidnesbyrd som findes fra slutningen af 1500tallet. Unge studenter der gerne ville vise deres lærdom, var der selvfølgelig mange af i denne gruppe lærde som ikke alene beskæftigede sig med de velkendte genrer indenfor lejlighedsdigtning, men også vovede sig ud på mindre kendte marker. En af disse var Páll Hallsson (ca. 1627–1663).

Páll Hallssons fødselsår er ukendt, men han er sandsynligvis født i slutningen af 1620erne. Han blev student fra latinskolen på Hólar i Nord-Island, hvorefter

han drog til København.³ Efter fire års studier ved Universitetet vendte han tilbage til Island, hvor han underviste på sin gamle skole i perioden 1651–1653, indtil han atter drog til Danmark, hvor han levede til sin død. På et eller andet tidspunkt lærte Páll Hallsson landsdommer Jørgen Seefeldt (1594–1662) på Ringsted Kloster at kende og synes at have opnået en stilling som amanuensis i hans store og vidtberømte bibliotek. For Páll Hallsson, som var en lærd mand, må dette have været en ønskestilling, og han beklædte den indtil svenskerne beslaglagde biblioteket under Svenskekrigene 1657–1660. Selve bog- og håndskriftsamlingen overlevede krigen, men endte få år senere i Stockholm. Svenskerne behandlede ikke Páll dårligt, idet den svenske konge i 1659 tildelte ham Haraldsted sogn i nærheden af Ringsted, til hvilket kald Páll blev viet af den svenske biskop over Sjælland.⁴ Denne forordning blev senere bekræftet af den danske konge, Frederik III (1609–1670), hvorefter Páll Hallssons præstegerning synes at være forløbet normalt indtil han kom uheldigt af dage ved drukning i året 1663.

Allerede som student havde Páll Hallsson gjort sig bemærket ved veludført oversættelsesarbejde fra islandsk til latin og vellykket latinsk lejlighedsdigting.⁵ Men hvor og hvornår han har fået den idé at oversætte *Lilja* til latin, og hvem der eventuelt kan have tilskyndet ham, er usikkert. Om den kendsgerning at den sidste katolske biskop Jón Arason, som var en af 1500-tallets betydeligste religiøse digtere i Island, var Páll Hallssons tipoldefar kan have spillet nogen rolle, er ikke til at sige med sikkerhed.

Sikkert er det derimod at Páll Hallsson ikke var den eneste efterkommer af Jón Arason blandt 1600tallets islandske gejstlige, der følte sig tiltrukket af Jomfru Maria og hendes betydning for religionen. Den højtrespekterede, men også til tider svært forståelige biskop på Skálholt i Syd-Island Brynjólfur Sveinsson (1605–1675) var en af sin generations lærdeste islændinge og nød megen anseelse ikke alene i sit hjemland, men også i Danmark. Meget imod sit ønske blev han biskop i 1639, men synes at have røgtet sit embede på upåklagelig vis indtil han nedlagde sin bispestav i 1674 året før sin død. Som Páll Hallsson var Brynjólfur et tipoldebarn af Jón Arason, og i dette tilfælde ved vi at forbindelsen til den afdøde katolske biskop var af stor betydning ikke mindst når det gjaldt tilbedelsen af Jomfru Maria.⁶ I den kirke som biskop Brynjólfur lod bygge på Skálholt, var der for eksempel et lille kapel eller aflukke som var helliget Jomfru Maria, hvor Brynjólfur gerne søgte hen

³ Páll Hallsson blev immatrikuleret ved Københavns Universitet 16. december 1647.

⁴ Kongen var Karl X Gustav (1622–1660) og biskoppen Zacharias Klingius (1610–1671).

⁵ Páll Hallssons største digte er to bryllupsdigte til Henrik Bjelke, København 1649.

⁶ Jón Arason – Ari Jónsson – Helga Aradóttir – Ragnheiður Pálsdóttir – Brynjólfur Sveinsson. Jón Arason – Björn Arason – Halldóra Björnsdóttir – Hallur Bjarnason – Páll Hallsson.

for at holde en stille, privat andagt. Biskoppen tålte ikke at hans stamfader blev kritiseret eller omtalt på en negativ måde selvom han som biskop på Skálholt officielt måtte tage afstand fra Jón Arasons religiøse overbevisning og visse politiske handlinger. Et svært åndeligt dilemma må det have været for Brynjólfur, ikke mindst når man tager i betragtning at det var på Skálholt at Brynjólfurs oldefar og tipoldefar blev henrettet kun hundrede år før.

Som følge af Brynjólfurs holdning var der dem der mistænkte ham for at være kryptokatolik, en mistanke der er fortsat til vor tid og ikke blev mindre aktuel da man opdagede at han omkring 1660 affattede et stort latinsk digt som han kaldte *Ad beatam virginem*. Nu ved vi ikke nøjagtig hvornår Páll Hallsson har siddet og arbejdet med sin oversættelse af *Lilja*. Det mest sandsynlige er dog at det har været i 1650erne eller i de første år af 1660erne. Hvorom alting er, så er der meget der tyder på at to lærde islændinge, den ene i Island den anden i Danmark, mere eller mindre samtidigt har beskæftiget sig med et stof der stod deres hjerte nær, men nemt kunne bringe dem i en reel fare. Skal man anse det for en tilfældighed, eller kan der være tale om en forbindelse mellem de to mænd?

Biskop Brynjólfur foretog flere rejser i sit liv fra Island til Danmark af forskellig varighed. Følgelig kendte han mange danskere personligt, ikke mindst højtstående personer indenfor kirke- og statsstyrelse. Hans sidste rejse var i vinterhalvåret 1638–39, hvis højdepunkt var da han blev viet til biskop i Vor Frue Kirke i København 1639. Under denne rejse aflagde han blandt andet besøg hos Kong Christian IV (1577–1648) i Glückstadt, og på tilbagevejen besøgte han Jørgen Seefeldt på Ringsted Kloster, hvor han tilbragte påsken. Et bekendtskab var der åbenlyst mellem Brynjólfur og Seefeldt allerede i 1639, og det synes at være fortsat de næste årtier at dømme efter Brynjólfurs store til dels bevarede korrespondance. Der findes to breve til Seefeldt affattede på latin, det første dateret 12. juli 1656 og det andet 14. juli 1657, begge på Skálholt.⁷ Brevene handler bl.a. om udveksling af islandske håndskrifter. Både biskoppen og landsdommeren var håndskriftsamlere, men forskellen var den at Brynjólfur var en stor kapacitet når det drejede sig om håndskrifternes indhold hvorimod Seefeldt formentlig har måttet støtte sig til en andens faglige kompetence. Derfor er det en nærliggende tanke at det har været en af Páll Hallssons opgaver i det store bibliotek at tage vare på og udforske de islandske håndskrifter. Selvom det ikke omtales i de to breve, må det betragtes som usandsynligt at Brynjólfur ikke vidste besked om Pálls arbejde på Ringsted Kloster. Det vides ej heller om Brynjólfur og Páll kendte hinanden personligt, men alt tyder på at disse tre mænd har haft en fælles interesse for bøger og håndskrifter.

⁷ Helgason 1942, 77–79 og 105–106.

Páll Hallsson påbegyndte ikke alene sin oversættelse men gjorde den også færdig. Selve arbejdet må have stillet oversætteren overfor mange store og svære opgaver. Som før sagt består *Lilja* af 100 strofer, hver på otte vers. Hvis Páll i begyndelsen har næret et ønske om at oversætte den islandske tekst til latin med det samme antal strofer og vers, har han hurtigt opgivet den plan. Til sin oversættelse har han valgt det elegiske versemål, som består af længere vers end det originale islandske metrum benytter. Så vidt man kan se, bestræber oversætteren sig for at bevare en vis strofeinddeling rent indholdsmæssigt, men versenes antal i hver af de oversatte strofer er meget forskellig. Det kan variere fra et enkelt distichon til hele femten disticha. I sin helhed består *Lilium*-oversættelsen af 550 vers foruden en afsluttende hilsen til læseren, *Ad Lectorem*, på tre disticha.

Selvom en nøjagtig beskrivelse af digtets indhold ville være for omfattende i denne kontekst, kan det være formålstjenligt at understrege at et Mariadigts indhold kan rumme meget mere end en beretning om Jomfru Maria og en bøn til samme. I *Lilium* bevæger vi os således fra almene betragtninger om Jomfru Maria til en gennemgang af bibelhistorien, hvor vi hører om skabelsen, paradiset, syndefaldet, Marias historie og rolle i Jesu liv for at afslutte med en påkaldelse af Kristus og hans moder. Indholdet er således tydeligt kristent selvom Páll i høj grad benytter sig af nylatinens klassiske formsprog ved blandt andet at anråbe Muserne om deres hjælp ved digtets affattelse. Til trods for disse lidet kristne indslag hersker der dog ingen tvivl om at digtet er skrevet til Jomfru Maria i en stærkt katolsk ånd. I digtets første del (21–22) retter digteren for eksempel en direkte bøn til den hellige jomfru med de følgende ord: “Accipe, Virgo, preces; suspiria percipe, Mater! / Mater, cui salvus virginitatis honos” (Hør, Jomfru, mine bønner; lyt til min sukken, Moder! / Moder, hvis mødomsære er uskadt). Den dybe hengivenhed og ønsket om en direkte forbindelse til Jomfru Maria som disse ord udtrykker, fortolkedes gerne af strengt troende lutheranere som et tegn på katolicisme, og Páll var godt klar over at i *Lilium* fandtes der adskillige steder af denne art som kunne vække mistanke. For at gardere sig mod kritik og eventuelle angreb skrev han den nysnævnte hilsen til digtets læsere, som han nemt kunne henvise til om nødvendigt:

Nolo putes rasæ venerer quod dogma cohortis,
Lector! Ego Auctoris prævia verba cano.
Ille licet recto non semper tramite currit,
Haud tamen ex omni parte profanus erit.
Quæ bona sunt, retine; quæ sunt mala projice, sodes.
Illa imitare legens; dum legis hæcce, cave.

(Ærede læser, du skal ikke tro at jeg priser de glatbarberede troppers
[de katolske munkes] læresætning. Jeg synger forfatterens ord sådan

som de leder mig. Selvom han ikke altid følger den rigtige vej, vil det vise sig at han ikke er ureligiøs i enhver henseende. Jeg beder dig bevare det som er godt og forkaste det som er ondt. Medens du læser skal du efterligne det førstnævnte og tage dig i agt for det sidstnævnte.)

Hvordan forholdt det sig så med Biskop Brynjólfurs samtidige digt til Jomfru Maria, *Ad beatam virginem*? Formmæssigt er det meget forskelligt fra *Lilja* eller *Lilium*, selvom der forståeligt nok findes paralleller med hensyn til selve indholdet. *Ad beatam virginem* består af syv mere eller mindre selvstændige digte, der hver har sit eget metrum.⁸ På en måde kan man sige at de første seks dele, *Ad beatam virginem* I–VI, danner en helhed som begynder med en dedikation til Jomfru Maria og almene betragtninger over hendes væsen, hvorefter der følger beretninger om hendes rolle i det jordiske liv, især i Jesu nærværelse, og endelig hendes egen død. Her er vi nået til et markant og vigtigt skel i Brynjólfurs poetiske værk. *Ad beatam virginem* VII behandler Biskop Brynjólfurs personlige forhold til Jomfru Maria og hans egen erfaring af hendes virke i Guds rige.⁹ I denne del af digtet befinder den lutherske biskop sig meget tæt på grænsen til hvad en lutheraner, for slet ikke at tale om en biskop, kunne tillade sig. Som et værn mod en senere kritik anbringer digteren det meste af beretningen om sin personlige erfaring i drømmenes verden, hvor det ligger i læserens magt at fortolke det han læser som symboler. Ikke desto mindre er der passager hvor digterens holdning skinner tydeligt igennem, som denne der befinder sig i digtets sidste afsnit (133–135):

Perge semper excubare margarita cœlitum
Dulce germen obsecrando mortis ut voragine
Largiatur enatare naufragis clientibus.

Digteren beder Jomfru Maria om at gå i forbøn hos sin søn for at han skal udvirke at de troende der har lidt et forlis, må blive reddet fra dødens dyb. Marias rolle er klar, en rolle som mange ville fortolke som et katolsk træk. Kender man Biskop Brynjólfurs livshistorie, fornemmer man også hans dybe fortvivlelse i disse ord.

Begge digte drejer sig om Jomfru Maria og på grund af den katolske ånd man finder i dem begge, er det interessant at se hvordan de blev modtaget af deres samtid. Kort sagt lader det til at der har hersket absolut tavshed om digtenes eksistens i de næste 60–70 år. Om man ikke har vidst at de eksisterede, eller om man ikke ønskede at omtale dem, vides ikke. Den lærde islænding Jón Ólafsson (1705–79) frá Grunnavík, der levede en stor del af sit liv i København, skrev omkring 1733–1734 *Liljas* originale tekst af og

⁸ Samlet består *Ad beatam virginem* af 1213 vers.

⁹ *Ad beatam virginem* VII er affattet i et metrum der kaldes katalektisk trochæisk tetrameter og består af 138 vers.

forsynede den med to latinske oversættelser, den ene der følger originalteksten ganske nøje og den anden der er mere poetisk.¹⁰ Men det var først i 1760erne og -70erne at de to Mariadigte for alvor vendte tilbage til dagslyset, og det var takket være tre store værker på latin der udkom på tryk i Lübeck, Altona, København og Leipzig. I året 1760 udkom værket *Idea Historiae Literariae Islandorum* af Nicolaj Peter Sibbern (1684–ca. 1729), slotspræst i Glückstadt.¹¹ Man mener at en stor del af de oplysninger der findes i dette værk, stammer fra endnu en lærd islænding, Jón Þorkelsson Þorkillius (1697–1759), senere rektor på latinskolen på Skálholt, der arbejdede som amanuensis hos Sibbern i årene før 1725.¹² Biskop Finnur Jónsson (1704–89) firbindsværk, *Historia Ecclesiastica Islandiæ* udkom i København i årene 1772–1778, og i 1777 udkom ligeledes i København *Sciagraphia Historiæ Literariæ Islandicæ* som Hálfðan Einarsson (1732–1785), rektor på Hólar i Nord-Island havde udarbejdet.¹³

I Sibberns værk finder man for første gang på tryk en kort diskussion om Biskop Brynjólfurs mulige kryptokatholicisme og om hans to religiøse digte *De cruce* og *Ad beatam virginem* kan give anledning til en fortolkning af den art. Selv havde Sibbern ikke set digtene, og han indtager det fornuftige standpunkt at en bedømmelse må man overlade til dem der har læst dem.¹⁴ Hvordan og hvornår Finnur Jónsson blev opmærksom på *Lilium*, er usikkert, men faktum er at han satte så stor pris på det latinske digt at han inkorporerede det i sin kirkehistorie sammen med den originale islandske tekst, som han forsynede med forklaringer og sin egen prosaoversættelse til latin. Af Finnur Jónssons kommentar er det klart at han har haft både Páll Hallssons håndskrift og Jón Ólafssons arbejde ved hånden. Som en yderligere anerkendelse af *Lilium* blev hele afsnittet også udgivet som særtryk. I afsnittet om Brynjólfur Sveinsson omtaler Finnur Jónsson ret udførligt de verserende påstande og mistanker om biskop Brynjólfurs holdning til katolicismen, men i sin optælling af hans litterære værker nævner han ikke *Ad beatam virginem*, hvordan man så end vil fortolke det. Hálfðan Einarsson beskæftiger sig derimod ret indgående med *Ad beatam virginem* og spørgsmålet om det bør betragtes som et katolsk digt. Hálfðan henviser til Sibberns omtale af problemet og synes at ville fortolke det som værende inden for de rammer som en lutheraner kan tillade sig. Til syvende og sidst beror det vel på hvor

¹⁰ Lbs 374 fol. Håndskriftet er dediceret til Hans Gram (1685–1748).

¹¹ “*Idea Historiae Literariae Islandorum*” blev publiceret i *Monumenta Anecdota* I, Lübeck & Altona 1760.

¹² Cf. Jensson 2001.

¹³ Hálfðan Einarssons værk blev genudgivet i København og Leipzig i 1786 som *Historia Literaria Islandiæ*.

¹⁴ Sibbern 1760, Sect. III, 10.

læserens opfattelse og tolerance ligger, når skellet mellem katolicisme og luteranisme diskuteres. Muligvis var Brynjólfur selv ikke sikker, og det er måske også derfor han stadigvæk er så aktuel.

Afslutning

Hvordan har så de to digtes historie formet sig i de 240 år der er gået fra at de igen kom for dagens lys? *Lilium* findes på Kungliga Biblioteket i Stockholm og *Ad beatam virginem* på Det islandske nationalbiblioteks håndskriftsamling i Reykjavík.¹⁵ Den oprindelige *Lilja* bevarer stadigvæk sin plads blandt de højst skattede poetiske værker indenfor den islandske litteratur medens *Lilium* faktisk er ukendt. Det samme gælder stort set *Ad beatam virginem*, som aldrig er blevet udgivet i sin helhed. Teksten til *Ad beatam virginem* VII er udgivet to gange i moderne tid, og ligeledes er der skrevet et korværk til digtet som blev sunget for første gang i domkirken på Skálholt i 1998. Helt glemt er Brynjólfurs værk ikke.

De to digte er ikke epokegørende. Betragter man dem derimod i en større sammenhæng, er de i al deres beskedenhed vigtige vidnesbyrd om de kampe og stridigheder der prægede Europa i flere århundreder som følge af uenighed mellem kristne trosretninger. Det var ikke blot stater og større grupper der led, men også individer der følte sig tynget af ikke at kunne tænke eller udtrykke sig frit uden fare. Det var ikke før det attende århundrede at man for alvor sporede en frigørelse. Digtenes historie vidner også om latinens stilling i det internationale lærde milieu i flere århundreder. At skrive digte på latin var endnu den fornemste måde man kunne vise sin lærdom på, og til at bevare og beskytte nationale litterære skatte igennem oversættelser var latinen i generationer det sprog man bedst kunne enes om.

¹⁵ *Lilium* Papp. fol. 23, *Ad beatam virginem* JS 318 4to.

Litteratur

- Brynjólfur biskup – kirkjuhöfðingi, fræðimaður og skáld*. Safn ritgerða í tilefni af 400 ára afmæli Brynjólfs Sveinssonar 14. september 2005, Reykjavík 2006.
- Einarsson, Hálfðan 1786, *Historia Literaria Islandiæ*, København & Leipzig.
- Helgason, Jón 1925, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, København.
- Helgason, Jón 1942, *Úr bréfabókum Brynjólfs biskups Sveinssonar*, København.
- Jensson, Gottskálk Þ. 2001, “Hugmynd um bókmenntasögu Íslendinga”, *Skírnir* 175, 83–116.
- Jónsson, Bjarni 1949, *Íslenzkir Hafnarstúdentar*, Akureyri.
- Jónsson, Finnur 1772–1778, *Historia Ecclesiastica Islandiæ* I–IV, København.
- Ólason, Páll Eggert 1948–1952, *Íslenzkar æviskrár* I–V, Reykjavík.
- Pétursson, Sigurður 2014, *Latína er list mæt*, Reykjavík.
- Sibbern, Nicolaj Peter 1760, “Idea Historiae Literariae Islandorum”, *Monumenta anecdota virorum post fata illustrium et clarorum* I, Lübeck & Altona, 175–228.

